

Horizonte municipalista: 2019

O ano 2017 comezaba coas mellores previsións de crecemento en Europa desde hai unha década. A Comisión Europea auguraba crecementos do PIB para España e Grecia superiores ao 2,5%, para Portugal próximos ao 2% e para Irlanda superiores ao 3%. Os datos macroeconómicos de 2017 parecían traer boas noticias.

A pesar da profunda incerteza política provocada polo Brexit, o crecemento da extrema dereita ou o ascenso de forzas transformadoras en países como España, a UE e as elites políticas pretenden impoñer a súa particular interpretación política. De acordo con esta, o espazo europeo estabilízase a medida que a débeda pública entra baixo control e se observan bos resultados nas cifras globais de emprego. Con todo, as turbulencias políticas europeas ocultas non son senón a expresión dunha crise social que non cesa; as paupérrimas melloras económicas parecen non estar a chegar ao conxunto da poboación.

A UE pretende transmitir unha sensación de estabilidade que, por cinguirnos ao caso do Estado español, preséntase como un espellismo fronte a unha realidade túzara que contrasta brutalmente co discurso oficial. Baste como exemplo a chamada “primavera do emprego” que anunciou recentemente a ministra Fátima Báñez e que por suposto provocou bromas, tamén indignación, entre unha poboación altamente precarizada, cada vez máis encaixada na categoría de “traballadores e traballadoras pobres”.

O “teatrillo” debe, con todo, continuar. Mario Draghi (Presidente do Banco Central Europeo) leva varios meses anunciando un cambio de ciclo que será determinante para desvelar o verdadeiro rostro da crise europea. Sen présa pero sen pausa, o BCE anunciou que as denominadas políticas de expansión cuantitativa, o chorreo mensual de “diñeiro gratis” que recibía a banca europea e o sistema financeiro para manter baixo control a crise de débeda dos países europeos, ía tocar ao seu fin. Xa no mes de abril o programa de compra de débeda soberana reduciuse de 80.000 millóns de euros mensuais a 60.000, á vez que a partir deste mes de outubro, o Banco Central Europeo irá poñendo fin ao programa de compra de activos. Aos poucos, vanse dando así os pasos cara unha situación complexa, na que a subida dos tipos de interese e o encarecemento do diñeiro permitirán recoller beneficios aos países centrais da rede europea, e especialmente Alemaña.

E mentres todo isto sucede, España segue lanzando sinais de alarma que sacan á luz as vergoñas dunha crise social persistente. Se nos cinguimos de novo aos datos, vemos que o goberno de Rajoy levou a débeda pública ao 100% do PIB. O pasado mes de abril, a Autoridade Fiscal Independente (AIREF) informaba que a coñecida como “hucha das pensións”, que chegou a ter co goberno de Zapatero un superávit de 70.000 millóns de euros, quedará completamente baleira en 2018. Como remate, o pasado 6 de setembro, o Banco de España cuantificou a desfeita que supuxo para as arcas públicas o rescate bancario. Segundo as súas contas, sempre moi a favor de obra (isto é, do goberno), dos 54.353 millóns de euros que custou o rescate, tan só se recuperarán -e nós engadimos con moita sorte-, pouco máis de 14.275 millóns.

Parece que entre estas noticias, só os datos do emprego arrojan certa luz, polo menos a “primavera de Fátima” é máis presentable nos telexornais. Os datos de emprego ofreceron unha curva claramente positiva nos últimos trimestres, salvo durante o pasado mes de agosto. É dabondo coñecido, con todo, que o emprego que se crea en España ten unhas taxas de temporalidade e precariedade crecentes. A día de hoxe, ter un traballo non é sinónimo de ter acceso a unha renda mínima para sobrevivir. Cunha temporalidade que supera o 90 % do emprego creado e con taxas de paro xuvenil que nos menores de 25 anos roldan o 40 %, España sitúase, á beira de Polonia e Grecia, como os tres peores países de Europa no que a emprego se refire. Ademais contamos coa segunda taxa de temporalidade máis alta da UE, un 26,1 %, e ímonos consolidando na primeira praza cos salarios máis baixos. Sen ir máis lonxe, en 2015 segundo a Axencia Tributaria máis de 6 millóns de persoas cobraran de media por baixo dos 700 euros mensuais. Estes datos explican as razóns polas que en 2016, un 28,6 % da poboación española se atopaba en risco de pobreza e exclusión social.

O panorama xeral non é precisamente esperanzador. Dun lado, a incerteza impónse sobre o sistema financeiro español a medida que o Banco Central lle retire a respiración asistida. Doutro, queda saber como se desenvolverán as políticas sociais básicas ante o ruinoso equilibrio fiscal que mantén o goberno do PP. En último lugar, queda por ver que modelo produtivo poderá soste as crecentes rendibilidades que deberán satisfacer as xa anunciadas subidas a medio prazo dos tipos de interese. Trátase de incógnitas sobre un futuro inmediato que se parece demasiado ao escenario vivido desde 2008. Todo iso prodúcese no medio dunha crise social que non cesa e que non fai senón corroborar que o único mecanismo de redistribución da riqueza -se podemos denominalo así- foi a xeneralización do emprego precario. Sirva como elemento significativo, o feito de que en 2016, cun PIB similar ao de 2008, se repartiron 54.000 millóns de euros menos en salarios.

O mecanismo de bombeo de beneficios e de escasa repartición da riqueza manifesta a dirección da xestión da crise. Neste sentido, é imprescindible atender de novo ao territorio e -moi especialmente- aos espazos urbanos como centros da operación de recuperación relativa da economía española. Do mesmo xeito que antes de 2008, a engrenaxe baséase na desarticulación das interdependencias ecolóxicas e humanas, a explotación do territorio e a conversión da vida nunha máquina de producir e acumular riqueza financeira. Unha vez máis, os procesos inmobiliarios-financeiros, as rendas do aluguer e a terciarización das economías urbanas levantadas con forza polo turismo, xogan un papel central.

Fronte a este panorama, as preguntas que se poden expor son moitas: que pode o municipalismo ante semellante maquinaria inmobiliario-financeira? Que marxe de manobra queda desde os gobernos do cambio? Que articulacións políticas debemos construír para apoiar o coidado do conxunto da sociedade e non a explotación que a desarticula? En último termo, como se insire este proceso municipalista de maneira autónoma, aínda que sexa como anomalía, dentro do ciclo de transformación institucional que vivimos tras as eleccións xerais de 2017?

A cidade, o territorio e a crise urbana

Cidades. As liñas mestras da política das nosas oligarquías están sobre a mesa.

Trátase, outra vez, de intensificar as políticas económicas vinculadas ao sector inmobiliario. Factores como o turismo ou os grandes desenvolvementos urbanísticos serven, de novo, como reguladores para o acceso á vivenda, sobre todo en cidades como Madrid ou Barcelona. Os datos son exorbitantes. Só no primeiro trimestre de 2017 investíronse en España máis de 3.400 millóns de euros no sector, cifra que superou nun 50 % o récord previo poscrise do primeiro trimestre de 2016. Á cabeza destes investimentos, os Fondos de Investimento e as SOCIMIS buscan tres liñas de activos de alta rendibilidade, como son as vivendas turísticas, as oficinas de gama alta ou as vivendas novas. E por primeira vez unha aposta decidida polo aluguer - como método máis seguro de organización do negocio- gaña protagonismo en España. O soño da sociedade de propietarios que compartiron Franco e o bipartidismo democrático lánzase agora á busca e captura de inquilinos.

Co motor inmobiliario-financeiro a toda máquina, as consecuencias non se fixeron esperar. Subidas espectaculares do prezo dos alugueiros, a creación de novos mercados de vivenda turística ou o crecemento das hipotecas son só algunhas das secuelas. O mercado inmobiliario volve ser -como nos vellos tempos- inaccesible e esixente. Proba diso son o rexurdimento do mercado hipotecario, o aumento dos desafuzamentos e, en definitiva, a reordenación das cidades en favor dos centros turísticos especializados no sector servizos.

Como efecto secundario inmediato, súmase a expulsión de poboación cara ás segundas e terceiras periferias urbanas ou a apertura de novas liñas de negocio da man do puxante mercado de oficinas. Só en Madrid este mercado recibirá un investimento de máis de 5.000 millóns de euros nos próximos anos. As expectativas do negocio inmobiliario volven dinamizar o investimento e a economía das nosas cidades. Pero como xa sucedeu en 2008, un mercado inmobiliario á alza cunha contorna laboral de paro e enorme precariedade fai que a máis mínima turbulencia nos salarios ou o aumento do paro empurre de novo ao precipicio a centos de miles de familias. O horizonte vólvese explosivo se consideramos que tanto o Estado como a maioría das Comunidades Autónomas non impulsaron políticas públicas que garantan os dereitos máis básicos -en materia de vivenda ou de pobreza enerxética-, nin tampouco reconstruíron orzamentos públicos que afiancen o gasto social necesario en educación e sanidade.

Tamén é interesante saber -a modo de prospección-, como pode afectar un escenario de crise ás contas das administracións locais. Como ben sabemos, os Concellos viven fundamentalmente de dous tipos de ingresos. O primeiro é o Imposto de Bens Inmóbeis, quizais un dos impostos máis regresivos que existen e que supón máis do 63 % dos ingresos que xestionan directamente as entidades locais, ademais de supoñer na maioría dos casos entre o 20 % e o 30 % dos seus ingresos totais. Neste aspecto debemos dicir que en moitas cidades o ciclo municipalista está a vivir, dalgún modo, das rendas que supuxo a subida desproporcionada do IBI, en toda España, durante os últimos anos. Se en 2004 as entidades locais ingresaban 6.029 millóns de euros por este concepto, en 2014 xa se chegou aos 13.145 millóns. A contradición está en que un dos impostos máis regresivos financie boa parte das arcas municipais.

A segunda gran partida que sustenta as contas municipais, son as transferencias do Estado. Elaboradas a partir da repartición dunha pequena porcentaxe dos ingresos

por IRPF, o IVE e outros impostos ao consumo, este tipo de ingresos tamén se multiplicaron notablemente nos últimos anos. O aumento de cotizantes á Seguridade Social e especialmente o aumento dos impostos indirectos aplicados sobre o consumo son a causa deste crecemento. A pesar de que as cifras actuais aínda non fan sombra ás previas á crise -por exemplo en 2008 as transferencias estatais achegáronse aos 13.000 millóns de euros- pódese asegurar que unha boa parte dos ingresos do actual ciclo tamén cabalgan sobre esta recuperación asentada sobre a precaria situación do consumo. Para ter unha panorámica en cifras, no ano 2012 o total destas transferencias aos municipios non chegou aos 6.000 millóns, mentres que no ano 2015 superou os 7.200 millóns de euros. Pero que significa este crecemento? Sinxelamente que Madrid aumente os seus ingresos anuais ao redor dos 300 millóns de euros ou que Barcelona o faga en 200 millóns.

En definitiva, os municipios están subordinados a unha lóxica difícil de liquidar e que ten que ver coa súa escasa autonomía fiscal e política. Dun lado as contas municipais, a partir de 2015, víronse notablemente saneadas polo aumento de ingresos producido entre 2015 e 2017. Ao mesmo tempo ese crecemento estivo vinculado ao aumento desproporcionado de impostos pouco progresivos como o IBI, e ao crecemento dunha actividade económica (turismo, inmobiliario) que ten a ver co aumento do traballo precario e coas transferencias do Estado que descansan no crecemento dos impostos ao consumo, que son absolutamente regresivos.

Semellante repartición dos ingresos fai que as contas municipais sexan especialmente vulnerables. Ao obter os seus créditos por medio dun sistema pouco equitativo é necesario loitar por unha maior autonomía local que constrúa un modelo impositivo acorde, sobre todo no caso dos municipios de máis de 75.000 habitantes e aínda máis das grandes cidades, onde a economía inmobiliaria-financeira-turística é definitoria.

Neste marco fiscal, caso dunha nova situación de crise, a consecuencia directa dun equilibrio financeiro tan precario, as entidades locais experimentasen rapidamente o forte impacto do descenso de emprego e consumo. Este estrangulará máis cedo que tarde as contas públicas. O problema será tanto maior, na medida en que o modelo de recuperación volveu a tomar a senda inmobiliaria.

O actual crecemento apóiase, efectivamente, nunha economía extractiva de investimento inmobiliario e financeiro, onde a turistización e a segregación social marcan un patrón de alza dos alugueiros e do endebedamento hipotecario. O resultado aparente é que se reservan as contornas urbanas máis importantes ás rendas máis altas, ao lecer e ao turismo. Este modelo económico defínese ademais polos seus escasos retornos sociais. Ao mesmo tempo que non consolida ningún tecido produtivo sólido, baséase en modelos laborais precarizados, que tampouco supoñen un acicate fiscal que permita o máis mínimo reequilibrio ou repartición da riqueza.

Lonxe diso e como vimos, os ingresos e recursos fiscais, especialmente escala local, obtéñense a partir dun sistema impositivo regresivo e inxusto que penaliza a quen menos teñen. A nula implantación de modelos fiscais acordes coa realidade dunha economía financiarizada, como poderían ser os impostos ás transaccións de capitais ou ao novo empresariado ultraliberal exemplificados na turistización -véxase o caso

de AirBnB- cargan as políticas públicas sobre as clases medias e as clases populares. En conxunto, isto anula os posibles efectos redistributivos das políticas dos chamados Concellos do Cambio.

Calquera aposta municipalista debe ser consciente, polo tanto, que nestes anos o perigo non é só a súa falta de autonomía política, que se traduce no cumprimento da regra de gasto imposta por Montoro. Ese enorme aparello de recortes nas contas públicas que é a Lei de Bases do Réxime Local maniféstase na chamada “taxa de reposición”, tecnicismo que non significa máis que o peche en banda do goberno central, que impide contratar persoal ás administracións públicas. Ademais debemos ser conscientes de que o propio equilibrio financeiro e o aumento de ingresos son en si mesmos unha trampa, que a medio prazo podería levar ao precipicio tamén aos Concellos do Cambio, guiados por un modelo económico extremadamente contraditorio. De feito, se non se logra impoñer un sistema fiscal progresivo e xestionado desde as propias instancias locais e que estea adaptado á realidade económica actual, calquera turbulencia financeira varrerá de vez as contas municipais, igual que o fará co emprego de centos de miles de persoas.

Por todo isto, resulta necesario inserir con forza nas nosas análises a idea de que a nosa posición institucional nos concellos non é sustentable. Unha parte importante da maquinaria financeira está determinada por un ciclo económico abocado ao fracaso. Resulta imprescindible dar con modelos urbanos radicalmente distintos, onde se revertan as lóxicas neoliberais do inversionismo e o emprego a calquera prezo. É necesario falar de autonomía política, económica e fiscal, pero tamén se trata de asumir que o actual marco político -a pesar da certa bonanza económica que beneficia ao municipalismo- non é máis que un espellismo, en especial se non enfrontamos a realidade social que a sustenta.

Sendo claros, o actual ciclo económico, que sanea a gran velocidade as contas públicas e a súa capacidade de intervención a nivel local, non debe encerrar ao municipalismo na alquimia electoral ou atrincheiraló nas institucións. Aínda que as condicións económicas actuais a nivel local permiten certa reconstrución institucional progresista, a realidade é que a desestruturación social avanza con paso cada vez máis firme.

Daquela, que municipalismo?

Con certa esaxeración podemos dicir que o ciclo municipalista tivo a fortuna de chegar ao poder local sen ter que enfrontarse a nada semellante ao dilema de Syriza. Os gobernos municipais do cambio articularon con certa rapidez un discurso de progreso a través do gasto e o investimento público. O resultado foi unha certa “autarquía municipalista”, que sen dúbida deberá ser analizada con máis detalle e no seu conxunto no futuro. O discurso de progreso a nivel municipal non deixa, en moitas ocasións, de contrastar coas desigualdades e a fenda social crecente. No caso de Madrid, por exemplo, onde a retórica de impulso e progreso da cidade contrasta cos datos que a sitúan entre as tres capitais con maiores desigualdades de Europa.

Xa fose polo propio contexto no que as candidaturas chegaron ás institucións ou pola propia idea de representación política que finalmente se fraguou no “imaxinario

do cambio”, o certo é que tres anos despois, o municipalismo derivou por causas múltiples e con distinta intensidade, segundo as cidades e vilas, en estruturas especializadas no ámbito institucional e nas aritméticas electorais. Son moitos os debates que botan en falta, debates que foron impulsados polos movementos municipalistas ou simplemente polos movementos sociais.

Esta saudade do momento movimentista que -queiramos ou non- estaba vinculado ao imaxinario do 15M bótase de menos por dúas cuestións básicas. A primeira é porque na base do movemento municipalista se atopaba un modelo organizativo que ía máis aló da representación institucional. Polo menos en teoría, os movementos municipalistas pensábanse como estruturas complexas que, lonxe de ser un partido, se compuñan a través de sistemas de relacións amplas ás que se debían e a partir das cales actuaban -sen que a candidatura asumise a centralidade do ecosistema político municipalista-. A candidatura era así unha función máis dentro dos movementos que as amparaban.

Unha inquietude compartida por moitas candidaturas, sobre todo aquelas que gobernan, está na progresiva separación entre o ámbito institucional e os movementos sociais que as levantaron. O problema descansa na ruptura máis ou menos pacífica, segundo os casos, cas “bases”; tamén na falta ou o enfraquecemento dunha contorna social activa que acompañe, arroupe, critique, vixiar e meta en cintura a estas candidaturas, o que poderíamos chamar contrapoder.

Por esbozar unha idea xeral, o ciclo municipalista quería escapar da estrutura de partido. De feito na maioría dos lugares xogouse con estruturas de candidatura máis ben reducidas. Con todo, a celeridade dos tempos, a falta dun deseño claro e a escalada dos acontecementos, fixeron que as vinculacións entre uns e outros non estivesen o suficientemente debuxadas. Este feito tamén levou a camiñar en certa soidade dentro do ámbito institucional, que en moitos casos gaña autonomía e certa desvinculación dos seus movementos de base. Pero de que movementos estamos a falar? Que forzas nos sustentan? Que os fai imprescindibles para o feito municipalista?

En 2015 o imaxinario 15M, con movementos sociais que excedían ao activismo clásico, un sistema de partidos tradicional cambaleándose e coa memoria recente da actividade na rúa (as asembleas, a PAH, o movemento feminista, os 15M), articulou unha imaxe nítida de por onde podía encamiñarse aquilo que se denominaba municipalismo. As candidaturas debían ser a expresión institucional dunha realidade plural, onde diversos sectores se agrupaban e estendían a crise de lexitimidade do sistema que se respiraba nas rúas ás institucións locais. Ao redor das súas reivindicacións agrupáronse certas maiorías sociais que buscaban no campo electoral novas opcións nas que confiar.

O esforzo municipalista concentrouse en que as candidaturas puidesen gañar lexitimidade dando voz a todos os movementos e expresións políticas que querían apostar por unha cambio democrático radical. Esa pluralidade concretouse, en moitos lugares, nun método democrático básico. Os programas participados e a aposta na maioría dos casos por sistemas de primarias que garantisen a máxima pluralidade e participación, foron os seus dous grandes acenos de identidade.

Outras das características foi o traballo de vinculación entre os movementos e as contornas próximas a cada unha das candidaturas, aínda que o certo é que -como xa sinalabamos antes-, co paso do tempo esas vinculacións fóronse facendo cada vez máis débiles e as candidaturas foron tomando as rendas dun proceso que debía ser máis colectivo e estar máis apoiado por fóra das institucións.

Con todas as distancias que diferencian unhas candidaturas doutras, a realidade é que a inercia das estruturas orgánicas, a profesionalización dos "liberados" e a propia posición de poder institucional esvaececeron en demasiadas ocasións outros horizontes posibles, o que preocupa en moitas candidaturas. Aquela idea que os sectores máis independentes e non-partidistas do municipalismo defenderon hai tres anos, a clásica figura do movemento verde alemán do partido antipartido, do partido-movemento, quedou desarticulada. Dun lado, a locomotora institucional tira forte e se desengancha dos procesos máis lentos da democracia participativa. Doutro, existe certa aceptación da delegación, mesmo nas contornas máis próximas das candidaturas. Por último, tamén se produciu un forte desencanto de quen observa neste proceso a moderación política que produciu o feito institucional nos programas políticos e nos representantes do cambio.

Para moitos sectores non aliñados en partidos políticos dentro do ciclo municipalista, o que se denominaba movemento municipalista non podía ser reducido á forma-partido. Con todo, a participación de diversos partidos políticos nas candidaturas facía necesario un entendemento que precisamente asumía lóxicas de partido. Máis aló do lema "o municipalismo non ten partido", que animou as eleccións municipais de 2015, na práctica articuláronse novas formas partidistas que aínda que formalmente superaban a idea de partido tradicional, á súa vez non deixaban en moitas ocasións de repetir moitos dos seus vicios.

Diversos elementos interviñeron en contra daquelas lóxicas que dotaron de singularidade, independencia e autonomía ao movemento municipalista. Ademais dos problemas de separación da lóxica institución-movemento, o ecosistema de partidos que debían axudar a profundar no ciclo político de radicalización democrática tamén influíu, e non necesariamente de forma positiva.

En cada territorio, esta transformación deuse dunha maneira distinta. En case todos os casos, con todo, os aparellos de partido impuxeron a lóxica de repartición do poder e control do escenario. Así ocorreu nas candidaturas baixo a órbita de Podemos, que co obxectivo de sobrevivir a nivel estatal e rexional/nacional, marcaron moitas candidaturas con formatos de pacto cada vez máis definidos en despachos e con sistemas de primarias cada vez máis descafeinadas. O método funciona e evidentemente permite ás estruturas máis clásicas facérense cos mandos de moitas candidaturas a través deses mesmos acordos a porta pechada ou sistemas de votación maioritarios que marxinan ás minorías.

Con este tipo de prácticas, tamén acabou por esgotarse o debate sobre o partido-movemento, sobre as vinculacións políticas e sociais capaces de romper o autismo propio dos partidos e candidaturas, de crebar o seu illamento respecto da complexidade do que sucede fóra dos seus límites. Dalgunha maneira, esvaeceuse á vez, tanto a idea de partido e as súas funcións, como a idea de movemento. A denominada nova política entrou así nunha espiral de indefinicións que camiñaba

entre a desorientación e a volta ao pasado.

Vistalegre 2. Lembrádesvos?

Podemos, determinante tamén no ámbito municipalista, tratou de abordar todos estas cuestións nos debates que rodearon a Vistalegre 2. Neste Congreso, moitas persoas vímonos reflectidas e tentamos debater ao redor das grandes liñas abertas en relación coas cuestións antes sinaladas.

Por un momento parecía que naquelas xornadas ía facerse unha revisión seria da estratexia que se levou desde o anterior Vistalegre. Todos os relatorios e debates acompañábanse da idea de que Podemos debía adoptar un modelo organizativo e político máis aberto e diverso, de repartición do poder e non de concentración do mesmo en mans de moi poucas persoas. Tamén se deixaba entrever unha crítica e unha vontade de superación da denominada “máquina de guerra electoral”, que definía todo o quefacer político ao redor de criterios de eficacia electoral e rapidez na toma de posicións (a famosa guerra lóstrego). Por último, abríase a porta a un Podemos máis aló do partido onde se tematizase e se dese protagonismo a unha idea imprecisa pero moito máis ampla que o coñecido ata o momento e á que daban o nome de “movemento popular”.

Textualmente no documento do Equipo de Íñigo titulado *Despregar as velas* falábase de conformar unha “organización democrática e popular, distribuída, territorializada, feminizada, complexa e capacitada para gobernar o noso país”. Segundo o seu criterio tratábase de promover unha especie de “comunidade popular”, de “construír pobo”.

En termos similares, aínda que máis apegado a un imaxinario “de movemento”, utilizando mesmo conceptos como “contrapoder” expresouse o documento de Pablo Iglesias: Plan 2020. Gañar ao PP, gobernar España, construír dereitos. O documento que defenderon os seguidores de Iglesias defendía a construción dun “movemento popular e cidadán que avance posicións”. Tamén para eles pasouse a unha nova fase na que a “máquina electoral” -xa un pouco desengraxada-, debía dar paso a un movemento máis complexo, rico e enraizado. De súpeto, moitos dos paradigmas movimentistas, de superación das listas plancha, a aposta pola diversidade, o respecto ás minorías, a profundización democrática que foron expulsados a couces de Vistalegre 1 cobraban agora un papel protagónico. Tamén o municipalismo gañou moitos enteiros nas dúas propostas. De súpeto parecía que algo estaba a cambiar.

Con todo, o que podería ser un cambio de rumbo non fixo senón torcerse, case desde o principio. Aquel xiro repentino tiña na súa posta en escena certo cheiro a fraude. Obviamente, a construción dun movemento popular non podía chegar por decreto. Para aquel entón, ademais, a ferramenta Podemos camiñaba irremediabilmente cara a unha estrutura de partido clásica.

Nin a capilaridade errejonista, que desexaba chegar ata o último club de fútbol dos barrios, nin o imaxinario movimentista máis clásico de Iglesias se podían resolver desde ou a través de Podemos. O principio básico de autonomía e autoorganización das iniciativas de movemento era contraditorio coa centralidade reclamada para Podemos. Os seus líderes simplemente dirixíanse con certa exterioridade a un

campo descoñecido. A máquina de guerra electoral -a pesar dos discursos- produciría efectos irreversibles.

O tempo confirmou o desgaste do partido. O Podemos movemento-popular, aquel que quería saír dos seus encasillamentos como partido, de mobilizar a vida cotiá, o Podemos reapropiado polos Círculos, non terminou de dar sinais de vida. Así e todo, asistimos ao sobrecargamento dunha estrutura de partido onde Iglesias se fixo coas rendas e Errejón asumiu o seu papel secundario á espera de aproveitar a súa oportunidade de resucitar como cabeza do partido á Comunidade de Madrid.

Con todo, dos debates de Vistalegre 2 quedou fóra do foco mediático o documento político que presentou a candidatura de Podemos en Movemento. Naquel documento titulado Por un Podemos en Movemento podíanse ver algunhas das cuestións medulares do dilema dos movementos populares. En primeiro lugar, foi o único documento que abordou a subxectividade que xera o poder institucional, propia de aparellos que están en pugna constante por conservar as súas posicións internas. En segundo lugar, a idea de movemento que alí se expresaba conservaba a necesaria exterioridade para poder relacionarse co propio aparello de partido: o que denominamos movementos populares nunca podía entenderse en función do aparello de partido, por moi participado ou aberto que este fose. A clave non estaba en como Podemos organizaba ao seu redor un movemento propio ou próximo, senón en como desenvolver políticas que fomentasen relacións de contrapoder, movementos autónomos non subordinados ás lóxicas de partido.

Como non pode ser doutro xeito -segundo este relatorio-, non se trataba de pensar a institución xunto cos movementos, senón de desprazar o centro político fóra do feito institucional, fóra do ámbito do instituído. Os movementos e os contrapoderes non poden ser entendidos como unha función máis das apostas institucionais. Antes ao contrario, as ferramentas de participación electoral deberían ser unha función -entre outras moitas- dos movementos.

Esta idea de movemento é a que inspirou a unha boa parte dos movementos municipalistas hai xa tres anos. Con todo, como ben sabemos, a contorna política non se configurou sobre un territorio de movementos, de loitas e de prazas cheas de asembleas. Así e todo, son os aparellos de partido e os seus sistemas de relación os que foron gañando terreo. Polo camiño, unha boa cantidade de iniciativas independentes e de movementos organizados por redes diversas, que deron alento a boa parte das candidaturas de 2015, quedaron desorientados e atrapados en lóxicas cada vez máis partidistas.

Crucial neste sentido, foi o xiro de Podemos cara ao PSOE. Desde hai un ano Podemos tratou de consolidar un bloque electoral suficientemente forte como para prescindir das alianzas e apostas máis disgregadas e complexas, coas que se afrontaron as eleccións municipais de maio de 2015. Experimento neste sentido foi a entrada de Podemos no goberno de Castela-A Mancha e os preacordos para incorporar ao PSOE a algúns dos gobernos do cambio (Madrid en primeiro lugar). Obviamente este xiro quedou parcial e temporalmente suspendido nas últimas semanas debido á represión en Cataluña e á posibilidade dunha declaración de Estado de excepción coa colaboración do PSOE. Con todo, a súa inclinación a este tipo de pactos institucionais volverá se a situación catalá entra de novo en canles

menos agresivas.

Nesta mesma liña, debemos considerar tamén como as estratexias de organizacións políticas a escala nacional e rexional/nacional condicionan o panorama local. Pódese dicir que os actores independentes, autónomos ou non partidistas que participamos nas candidaturas municipalistas enfrontámonos a un panorama menos aberto que en 2015. Poderíamos dicir que nestes dous anos, lonxe de escalar a lóxica das candidaturas municipalistas cara ao plano estatal, foron máis ben os planos estatais e rexionais/nacionais os que foron determinando o campo de xogo das apostas municipalistas.

Os retos do municipalismo. Os camiños do sindicalismo social

A pesar de todas estas dificultades inscritas na propia inercia institucional e na relación cos partidos (Podemos en primeiro lugar), o reto principal do municipalismo segue sendo a construción dunha forza social recoñecible e arraigada. Unha forza capaz de superar a dimensión xa representada polas estruturas organizadas ao redor duns ou outros partidos políticos.

Como xa pasou nas eleccións do 2015, este reto pasa por establecer acordos con todas aquelas organizacións que estean dispostas a deixar ao carón a súa propia identidade e por construír candidaturas capaces de concitar unha forza social maior que a que representaría unha simple suma de siglas. Ambos os límites só poderán ser superados se sabemos construír movementos que teñan a potencia e os mecanismos suficientes como para subordinar as posicións institucionais. Sexa como sexa, non se trata dun problema teórico senón práctico: como lograr xerar unha nova dinámica política e de movemento que desborde o institucional?

Como se sinalou, vivimos uns momentos nos que se produciu un certo espellismo de progreso, que acompaña a mellora das contas públicas. Nestes meses, o Banco Central Europeo anunciou unha retirada dos estímulos monetarios, que podería levar a economía española a un tramo difícil. De acordo con este marco, unha posible recaída da economía volvería ter o seu epicentro no sector inmobiliario-financeiro, e de novo a onda expansiva lanzaríase sobre o emprego precario e os traballadores/as pobres, que son maioría no noso mercado laboral.

Neste sentido, os elementos que apuntan a unha situación de pauperización de masas veñen sendo descritos por múltiples informes. Pero o elemento fundamental é o relativo relanzamento das loitas dos propios sectores precarizados (traballadores aeroportuarios, kellys, servizos de limpeza, traballadores dos servizos públicos externalizados). Xunto ao aumento dos traballadores e traballadoras pobres, das altas taxas de precariedade e os datos de pobreza en España, as novas protestas sindicais márcannos a pauta das resistencias ao proxecto neoliberal español.

Nos últimos meses observamos importantes conflitos no sector da Estiba, quizais un dos últimos que manteñen certas garantías laborais en España. Pero tamén asistimos ás folgas de Eulen no aeroporto do Prat, a loita das Kellys no sector hostaleiro ou as folgas no servizo de comida a domicilio Deliveroo. Igualmente presenciámos pequenas e grandes mobilizacións de manteiros en varias cidades, que conforman pequenos sindicatos, e ao rexurdir en Europa das loitas migrantes e

das persoas que buscan refuxio, ademais dos non poucos motíns e fugas dos CIE (Centros de Internamento para Estranxeiros/as). Todas estas son loitas que se producen no seo de segmentos sociais moi precarizados e que tocan nodos centrais da economía, en especial os servizos vinculados ao turismo. Un sector que en 2015 facturou 110.000 millóns de euros, máis dun 11 % do PIB español.

Enfrontado a esta situación, o movemento municipalista debe escapar do cerco institucional; debe pensar mecanismos de organización nun contexto fortemente precarizado. O municipalismo ten que ir moito máis alá de representar os conflitos; debe promover que partidos e candidaturas afronten un reto organizativo que non é de partido senón "sindical". Moitos destes conflitos poden poñer (de feito, xa poñen) no seu punto de mira algunhas políticas dos municipios do cambio.

Na asunción deste reto, é de capital importancia que as candidaturas expresen a ruptura que xa se produciu a nivel social. O empobrecemento xeneralizado e a crise en cernes empúxannos a colaborar en espazos de loita nos que as políticas públicas e as posicións institucionais están obrigadas a someterse a unha forte tensión política. Este reto pasa por romper o autismo propio das dinámicas institucionais que só ven nas loitas un espazo máis ao que representar. Na actualidade non se trata, polo tanto, de utilizar as forzas sociais e precarias en movemento como fonte de lexitimación ou tomar posición como representantes das mesmas. Trátase de asumir que a construción institucional e a aparataxe que forman as maiorías electorais están moi lonxe de poder asumir o verdadeiro significado da autonomía das loitas.

Sen dúbida, entre as posicións institucionais e os novos movementos sindicais pode haber sinerxia e mesmo cooperación. Pero cómpre recoñecer que mentres un xoga no teatro de sombras da representación política, o segundo crece sobre as lóxicas reais da precarización. A necesaria organización que teñen que adquirir as novas formas sindicais non pode ser representada, nin debe cingirse ás canles de participación propias do ámbito institucional. Se estes movementos medran, a dimensión autónoma destas loitas asumirá a función política da súa autorepresentación, escapando ás capturas que impoñen as canles instituídas. Isto implica facerse cargo do seu papel como contrapoder. Dito doutro xeito, o novo sindicalismo social adquirirá a súa autonomía, autotutelando o seu propio modelo de representación, cortando calquera intento de cooptación por parte dos aparellos políticos-institucionais.

Por iso, o partido e as candidaturas non deben pensarse como o epicentro de nada, tal e como sucedeu, queirámolo ou non, no últimos tres anos. As candidaturas deben ser ante todo estruturas subordinadas á realidade colectiva que as impulsou. Ese control é incómodo, pero no fondo é a única panca política democrática efectiva. Curiosamente para zafarse do control dos movementos, acabouse por impoñer unha particular retórica institucional. Unha retórica que deberíamos resumir na fórmula, tan manida estes meses, do "Gobernar para todos"; tres simples palabras que deberían provocar unha profunda reflexión. En primeiro lugar porque este tipo de ideoloxemas parte da asunción de que as loitas sociais (como as da PAH) son só a expresión só dunha "parte da sociedade", intereses particulares: coma se unha loita (como a das Kellys) non fose a verdadeira representación das externalizacións de servizos precarios, coma se os estibadores en loita fosen unha expresión corporativa e non unha forma entre moitas da loita contra a privatización.

O particularismo ou o corporativismo converteuse nunha das atribucións máis escoitadas nos últimos dous anos. O recurso do “governar para todos” apenas esconde unha sinxela intención, a de “non atarse a ninguén”. Ese “para todos” preséntase como un universal, que permite que as posicións institucionais asuman un labor de mediación-representación total. Quen queda fóra da mesma son sempre un conxuntos de actores individuais e particulares, aqueles que non representan o todo, nunca o suficientemente representativos da “maioría”. Segundo parece o universal só pode compoñerse por quen interpreta e representa ese “para todos”, que non privilexia a ninguén e que é, por suposto, a propia posición institucional.

A anomalía do municipalismo no ámbito da representación política é que, ao definirse como movemento, decidiu explicitamente que gobernar debía significar comprometerse cun feito colectivo e externo, iso que denominamos “movemento municipalista”. Por iso, aqueles procesos colectivos que impulsaron a construción das nosas candidaturas, deben entender que o único camiño para gobernar doutra maneira é facelo obrigado ás dimensións colectivas e aos programas políticos construídos en cada territorio. Sen este tipo de compromiso, a sorte da nosa participación institucional estará botada. E estarao para mal.